

CONSTANTIN T. STOIKA

Însemnări din zilele de luptă

Fiu al lui Titus Ștefan Stoika, descendent dintr-o familie de moți, cu rădăcini adânc înfipite în trecutul încărcat de tradiții al românilor de dincolo de Carpați, Constantin T. Stoika, „copilul cu ochi de vis, melancolici și plini de simțire”, cum îl va descrie mai târziu Alexandru Macedonski, a văzut lumina zilei la 14 februarie 1892, în urbea Buzăului, care-l dăduse cândva pe Vasile Cârlova. Urmând destinul literar al înaintașului său, lui Constantin T. Stoika îi era dat să poarte pe frunte cununa împletită din laurii poeziei și ai eroismului...

Dotat cu o inteligență scilpitoare și o sensibilitate artistică rar întâlnită, Constantin Stoika și-a croit drumul în viață mai ales sub întâurirea binefăcătoare a mamei sale Irena, femeia cultă, care a știut să-i insuflă dragoste de învățătură și să-i călăuzească cu grijă primii pași în arta literară. Încă din vremea studiilor liceale, începute în orașul natal și încheiate la Pitești, el se afirmă prin publicarea în diferite periodice ale vremii, dar mai ales în revista înființată chiar de el, „Tinerimea literară și artistică”, a unor sonete, pasteluri, schițe, articole ș.a. Din anii adolscenței datează și primul său volum de versuri, sugestiv intitulat „Licăriri”, semnat cu pseudonimul Delaziliște și pe care l-a dedicat mamei sale. Străbătute de o nostalgie prematură, de voluptatea singurătății și a visării – cum nota criticul literar D. Murărașu – versurile cuprinse în acest volum de debut, pe care însuși autorul le considera „niște fructe care mai trebuiau lăsate să se coacă”, demonstau că vocația lui Constantin Stoika era, înainte de toate, poezia.

Încurajat și sfătuit de marele cărturar român Nicolae Iorga, care descoperise în liceanul piteștean o inimă aprinsă, Constantin Stoika a început studiul temeinic al literaturii beletristice, nescăpând din vedere istoria, filosofia, fiind convins că „atunci când cărările minții se luminează, cugetarea se împletește ușor și omul poate explica tainele vieții... Când sufletul îi este liniștit, el simte necesitatea de a așterne pe hârtie, de a fixa în frământări de gânduri,... fructul experienței lui, al îndelungatelor sale meditații”. Elev eminent, s-a remarcat și prin însuflătura și competența cu care a condus discuțiile la ședințele „Societății literare Gion”, în cadrul cărora prezenta el însuși versuri originale și în traducere, schițe, portrete literare, lăsând să se întrevadă un talent autentic, care se profila în mai multe direcții. Relevând acest fapt, Paul Papadopol, care i-a fost coleg de facultate, nota: „...Încă de pe băncile liceului din Pitești el se remarcase ca un poet original, ca un traducător înăscut, ca portretist și critic literar, ca director de revistă, dar mai ales în calitate de harnic colaborator al revistelor cardinale ale timpului: Noua revistă română, Neamul românesc literar, Viața nouă, conduse de C. Rădulescu-Motru, N. Iorga, Ovid Densusianu, care, fiecare în felul lui, au contribuit în largă măsură la limpezirea și definitivarea acestui vijelios talent literar”.

Însetat de cultură, dornic să cucerească nu o diplomă, ci „un loc de cinste în samptuoasa incintă a artei literare”, Constantin Stoika a urmat, începând cu anul universitar 1912-1913, cursurile facultății de litere și filosofie, avându-l ca profesor pe filologul și criticul literar de renume Ovid Densusianu, căruia avea să-i devină cel mai apopiat și iubit discipol. Descoperindu-l „pe tânărul cu personalitate și care se străduia cu folos”, întrezărind în el pe unul din viitorii scriitori ce aveau „să înalțe literatura de mâine a României”, Ovid Densusianu l-a încurajat și sprijinit, încorporându-l printre membrii cenaclului literar de pe lângă revista de orientare simbolistă Viața Nouă, al cărei director era. Aici proaspătul student își va publica o bună parte din creațiile sale literare.

În căutarea adevăratei poezii, numele lui Constantin Stoika apare în reviste cu cele mai variate profiluri literare (la cele amintite adăugându-se treptat altele: „Văpaia”, „Rampa”, „Flacăra” ș.a), scriind așa cum îi dicta sensibilitatea sa, oferind peste tot roadele unei adevărate chemări artistice. „Poezia lui Constantin Stoika, observa cu admirație M. Davidescu, se revarsă în imagini de auroră și de izvor și duce în ritmurile ei sănătate, viață, tinerețe; pentru poetul acesta, cugetarea, departe de a fi o povară sau o piedică, e un mijloc de nobilă înțelegere și e, ca atare, o bucurie și o emoție mai mult... Forma, apoi, a poeziei lui Constantin Stoika e cu desăvârșire aleasă și îngrijită.” Oprindu-se la unele din poeziile în care revin tot mai des asemenea „entități cu majusculă”, ca „Viața”, „Tinerețea”, „Iubirea”, „Primăvara”, „Trecutul”, „Poporul” și mai ales „Pacea”, criticul literar Șerban Cioculescu releva, la rândul său, că „versurile sunt ample, fluide, de armonie eminesciană”.

Închinând un „Imn Pacei”, poetul dădea glas sentimentelor sale umanitare:

„Deschide a cerului mândră grădină
Și-aruncă poporului flori de lumină,
Zeită a păcii!

.....
Frumoaso, ce zeei în veci te răsfață,
Redă primăverii izvoru-i de viață;
Să cânte iubirea în mândre grădini,
Și ochii să ardă ca sfinte lumini
Căzute din ceruri...
Pandora, simbolul ispitelor toate,
Pe aripa nopții, în dar lui Hecate
Trimite-o: să tacă al patimei glas-
Și omul în drumu-i spre veșnic popas
Cântări să înalțe din gânduri curate.

.....
Tresare Pământul de mugetul vieții,
Și orice vibrație un imn tinereții
Ce negurile triste le-alungă în haos...
Coboară din templu-ți zeiescul repaos,
Căci zorii de aur surâd pe cupole
Cu sfinte ecouri s-abat spre Acropole;
Iar Mars dormitează în tronu-i de-aramă...
O, vino, Zeită, Poporul te cheamă!"...

Înzestrat și cu talentul unui iscusit traducător, Constantin Stoika s-a dăruit cu toată pasiunea tălmăcirii din versurile lui Lucrețiu, Vergiliu, Horațiu, Pindar, Calderon, precum și ale simboलिष्टilor francezi Baudelaire, Verlaine, Sár Péladon. Din creația acestuia din urmă a publicat în 1914, în versiunea românească, mai întâi în coloanele Vieții Noi, apoi în volum separat, tragedia (în trei acte) în versuri „Oedip și Sfinxul”, în care, așa cum arăta Alexandru Macedonski, „a deșirat unele după altele mărgăritarele și pietrele scumpe ale propriei tinereți, îmbătută de armonii și de tot ce este mai înălțător”. În același an, ca o confirmare a talentului, obținea, împreună cu colegul său Dumitru Panaitescu Perpessicius, viitorul academician, mult disputatul premiu Hillel pentru traducerea parțială a poemului „de rerum natura” de Lucrețiu.

În evoluția lui Constantin Stoika un rol însemnat l-a jucat revista literară Poezia, editată de el în anul universitar 1914-1915 cu sprijinul câtorva colegi de la „Casa Bisericii”, unde își luase o slujbă pentru a se putea întreține la facultate, făcând din coloanele revistei o tribună care-i permitea să-și spună cuvântul alături de personalități proeminente ale vremii pe tărâmul literelor, Poezia i-a oferit studentului Stoika posibilitatea să se manifeste ca redactor, poet, traducător, publicist, critic literar și mai ales ca luptător în slujba dezvoltării unei literaturi menite să exalte virtuțile poporului. Redactarea celor două numere (în cinci fascicule), câte au apucat să apară, i-a solicitat o mare risipă de energie. În mica sa odăiță din strada Amzei numărul 11 - adresă anunțată oficial ca sediu al redacției - neobositul student lucra cu înfrigurare, dând dovadă de o rigurozitate stilistică demnă de invidiat, pregătind pentru tipar o mare varietate de materiale - poezii, nuvele, povestiri, fragmente din piese de teatru, eseuri, cronici literare, articole și comentarii despre artă, muzică, filosofie etc. - incluse în sumarul destul de bogat al fiecărui număr al revistei. Între colaboratorii care semnau aceste creații se numărau scriitori și publiciști de prestigiu ca: G. Murnu, Ion Alex. George, Duiliu Zamfirescu, Arhim Scriban, Ovid Densusianu, S. Mehedinți, Gala Galaction, Mihail Sorbul, Mihail Dragomirescu la care se adăugau alții mai tineri ca: Victor Efimiu, Mihail Săvulescu. Remarcând că asemenea nume vorbesc singure despre seriozitatea noii publicații, autorul unui articol din revista culturală ce apărea într-un focar al culturii românești cum era Blajul, afirma că revista „Poezia evocă liniștită și solemnă simțirea curată, nevinovată, ce se încheagă în inimile pline de dorul unor noi

aspirațiuni”.

Rezultatele excelente obținute ca student al facultății de litere, prestigiul de care se bucura ca redactor al „Poeziei”, efervescența sa activitate literară îl recomandau pe Constantin Stoika drept candidat sigur la unul din posturile universitare. Evenimentele vremii, pe care, cu temperamentul său ardent, le trăia intens, aveau să-i îndrepte pașii spre rândurile oștirii, mai întâi ca elev cu termen redus la Școala Militară de ofițeri de artilerie, geniu și marină, iar apoi, când flăcările primului război mondial se apropiau tot mai mult de țara noastră, ca sublocotenent în cadrele Regimentului 1 grăniceri, centrat la Căineni - Argeș. La plecarea din Capitală tânărul ofițer îi scria lui Ovid Sensusianu: „Plec fără nici o șovăire. Am impresia ciudată că plec într-o lume cu mult mai bună. Dumneavoastră, care poate ați găsit și la mine un suflet tânăr și revărsat spre viață, nu uitați că îl duc cu mine și acolo fără ca la rându-mi să înstrăinez ceva din sentimentele mele”. Din apropierea culmilor Făgărașului, de unde se vedeau meleagurile străbunilor săi din Transilvania, pe care le purta în inimă, răzbăteau, pline de entuziasm, cuvintele poetului: „Ce credeți, mii și mii de oameni. Aici, în plin pitoresc de munți, de jur împrejur e atât de frumos. Brazii înfiți cu îndârjire în stâncile înalte simbolizează parcă mândria noastră a tuturor- neînvinșă... Soldații sânt nemulțumiți; nu se mai gândesc la vetre, ca și când aici în munți s-ar fi născut. Ce bine întregesc cadru acești soldați-grăniceri, poeți ai munților și ai hotarelor. Acum încep să prind din măreția misiunii noastre”. Citind aceste rânduri, academicianul Șerban Cioculescu nota: „Rețineți vă rog această splendidă formulă lirică prin care poetul erou definea una dintre armele glorioasei noastre armate - pe grăniceri: poeți ai muniților și ai hotarelor”.

...La 15 august 1916 sublocotenentul Stoika trecea, aflându-se în rândurile Regimentului 1 grăniceri, pe pământul Transilvaniei, unde, după cum spunea el, „melodiază limba strămoșilor” și unde ostașii români erau așteptați de frații lor cu nerăbdare și cu inima plină de speranțe. „Fără a șovăi o clipă, fără a privi înapoi - scria despre ofițerul-poet, mai târziu, un coleg - pornește ostașul la datorie... Entuziasmul învinge în el orice regret și, ajuns în Ardeal, e cu trupul și cu sufletul întreg al războiului”. Deși îndeplinea funcția de adjutant de batalion, poetul sublocotenent Stoika nu ezita să se avânte la atac în rând cu ceilalți luptători. Aflând ceva mai târziu despre comportarea sa vitejească în lupta cu dușmanul, Alexandru Macedonski nota cu duioșie: „Eroicul copil! Șefii lui se încearcă zadarnic să-l călăuzească spre mai multă prudență... Unde răpăiesc gloanțele mitralierelor și puștilor mai puternic, acolo este și Costel Stoika. Unde obuzele încep să izbucnească din orice parte și unde vitejii noștri soldați cad secerăți împrejurul-i, acolo se află și Costel Stoika, acolo unde rânjește moartea și unde primejdia e mai mare...”

N-a avut norocul să fie părtaș la „Izbânda de mâine” pe care o întrevăzuse în ciuda grelelor încercări prin care trecea armata română. În ziua de 23 octombrie 1916, în urma unui bombardament de artilerie, dușmanul a pornit vijelios la atac, reușind să pătrundă în aripa stângă a poziției de pe înălțimea Spinul, de lângă Titeșii de Argeș, pe care o apăra subunitatea condusă de poet. Fără a mai sta o clipă în cumpănă, sublocotenentul Stoika a sărit din tranșee îmbărbătându-și soldații:

„Veniți cu mine! Să ținem calea câinilor care ne-au călcat pământul și ne-au prădat satele!”

Un proiectil s-a spart într-un zgomot asurzitor chiar la picioarele lui, învăluindu-l într-un nor de fum. S-a prăbușit. Lucid, a avut puterea să-și privească propriul trup lovit de schije. Simțindu-și moartea aproape, așteptând-o cu resemnarea celui care îi văzuse pe cu resemnarea celui care îi văzuse pe atâția alții murind cu zâmbetul iubirii de patrie pe buze, și-a adunat ultimele puteri și le-a spus ostașilor săi, care-l priveau îngroziți și cu lacrimi în ochi:

„Înainte, la creastă! Apărați-o cu viața, iubiiții mei camarazi...”

Pansat în grabă de comandantul său, căpitanul Popovici, n-a mai putut fi salvat. S-a stins din viață în ambulanța care-l transporta la spitalul de campanie. A doua zi a fost înmormântat pe o colină la marginea satului Boișoara, unde primăvara se întinde un covor înmiresmat de flori, iar sus, în pădurea de brazi, răsună trilarurile duioase ale privighetorilor... Între timp mama ofițerului-poet primise de la el, printr-un soldat trimis de pe front, o ultimă și mișcătoare scrisoare. În rândurile șterse de vreme și înainte de lacrimile ce vor fi curs peste ele vibrează inima de viteaz a poetului gata oricând să-și sacrifice viața pentru patrie: „Iubită mamă,... Eu sunt la 500 m de inamic... până

acum am scăpat de cinci ori de la moarte sigură. Tu nu fi îngrijorată. Ce este un ins în masa națiunii întregi?... Voi rămâne deci până la altă ipostază a sortii aici lângă tunuri și mitraliere și poezia și arta pentru care mi-am sacrificat tinerețea întreagă mă vor învăța să mor mai frumos și mai demn... Fii deci liniștită. Când nu ți-oi mai scrie să știi că nu mai sunt. Atunci numai să mă plângi. Și să plângi în mine nu numai pe copilul tău, ci și munca ce am încordat-o 23 de ani și idealul neîmplinit pe care îl port în suflet. Să-mi strângi atunci cărțile și manuscrisurile și să le încredințezi pe acestea din urmă d-lui Densusianu, rugându-l a le tipări... Lângă el m-am învățat a cunoaște frumosul și am iubit în el știința și pe artistul desăvârșit... Inima mă doare scriindu-ți aceste rânduri din urmă..." Prin faptele sale de bravură, pecetluite cu jertfa supremă, poetul-sublocotenent Constantin Stoika își încrusta cu majuscule numele în cartea de aur a eroilor neamului. El lăsa însă posterității nu numai un nume de erou, ci și o operă literară care rămâne în creația românească, dincolo de făgăduielile debutului, printre realizările efective.

Așezându-l pe Constantin Stoika printre marii dispăruți ai scrisului românesc în companiile dintre anii 1916-1917 - alături de poetul Mihail Săulescu - Paul Papadopol își exprima regretul că recunoștința posterității nu era pe măsura jertfei eroice și că opera lui nu-și găsisese încă deplina valorificare, pentru a ocupa locul ce i se cuvenea în literatura română. „Totuși, cu toate aceste realități și întrezăriri, numele colegului meu de universitate, al studentului dornic de discuții și perseverent în ale sale, al literatorului fin și generos, al patizanului devotat și al adversarului neiertător continuă să rămână necunoscut, odată cu opera sa, multiplă, interesantă, nouă..."

Publicarea operei rămase de la Constantin Stoika constituia modelitatea cea mai firească de a-i cinsti memoria și de a ține treaz numele în conștiința publică. Se cuvine să menționăm însă aici că viforul războiului fusese necruțător nu numai cu viața, ci și cu lucrările poetului-erou. După cum arăta fratele său mai mare- Cezar Stoika- unele piese de teatru nefinisate („Floarea cimitirului”, „Azemia”, „Pentru o femeie"- aceasta din urmă inspirată din tragedia lui Dimitrie Anghel), poezii, strofe răzlețe, studii și lucrări de critică literară, o antologie a traducerilor românești din poezia latină, aproape redactată - într-un cuvânt, tot arsenalul unui laborator literar- au fost răvășite și distruse, în locuința din București a poetului, în timpul ocupației germane.

Acest fapt a îngreunat și mai mult acțiunea de valorificare a creației literare a lui Constantin Stoika. Ceea ce se putea totuși întreprinde, cu sorti de izbândă, era alcătuirea unui volum omagial cuprinzând poeziile publicate de poet în periodicele vremii. Dar iată că, înainte apariției acestuia, avea să vadă lumina tiparului o lucrare inedită, unică în felul ei, atât prin modalitatea și împrejurările în care a fost realizată, cât și prin valoarea ei documentară și literar - artistică: Jurnalul de război al ofițerului.

Cuprinzând însemnările intime ale poetului-ostaș din primele luni ale războiului, din păcate și ultimele din viața sa, scrise în transee, sub traiectoriile obtuzelor, fără intența de a face literatură, acest „jurnal” oferă cea mai veridică și zguduitoare imagine a încleștărilor dramatice prin care au trecut, plini de însufletire, ostașii români din Transilvania, pentru ca apoi să se reîntoarcă îndurerați pe pozițiile din Carpați. Sacrificându-și puținele clipe de răgaz, în pauzele dintre lupte, și-a însemnat zi de zi, la începutul lapidar, apoi tot mai scrupulos, cu un spirit de observație demn de pana unui experimentat reporter de război, întâmplări, situații, impresii, gânduri. În fiecare pagină a modestului carnet de campanie cu scoarțe negre vibra inima plină de sensibilitate a poetului: „În pământul patriei, cu frumuseți nesfârșite și nescuate bogății, aici moartea mi se pare un ideal împlinit. Era ca și cum aș fi adormit într-o grădină cu liniște, unde când privighetorile cântă cerul se deschide, vărsând lumina lui albastră în unde de odihnă.”

Fiind de fapt cea mai reușită și ultimă cerere a lui Constantin Stoika, ar fi interesant să știm ce semnificație avea pentru poet Jurnalul. Câteva mărturisiri atestă cât de mult îl prețuia. Însemnările vorbesc despre misiunea sa ca ofițer-patriot și om de litere aflat în vâltoarea luptelor pentru cauza unui neam întreg. Într-o scrisoare trimisă profesorului Ovid Densusianu, la scurt timp după trecerea armatei române în Transilvania, se destăinuia: „Sunt în ajunul unor noi lupte. Am văzut cazuri de eroism pe care nu le-a pomenit nici o pagină din istoria lumii. Am nădejdi frumoase în sfârșitul cauzei noastre... Am început să însemnez câte ceva pe aici. Nu știu dacă voi avea fericirea să port

condeiu pînă la sfârșit...” O lună mai târziu, în timpul grelelor încercări ale Regimentului 1 grăniceri în Carpați, continuând firul celor peste o sută de pagini ale însemnărilor, nota cu înfrigurare: „Cine a trecut prin pânza de gloanțe știe câte sacrificii s-au făcut și cât de mari sunt pierderile dușmane. Scriu aceste însemnări pe genunchi, sub traiectoriile obuzelor, în dansul ritmic al mitralierelor, neștiutor de ziua ce vine și simt o voluptate necunoscută de nimeni. Creionul meu alunecă pe liniile unei ironii ce n-o bănuiam vreodată. Scriu în apropierea morții. Pentru cine sufletul meu se ridică în valuri fierbinți? Poate că mâine acest carnet va putrezi cu mine într-un șanț, ori mâna vreunei brute va profana aceste mărturisiri, atât de sacre pentru mine. Cine știe dacă soldatul meu îmi va supraviețui și le-o duce acasă. Ar găsi acei care m-au iubit trăsăturile sufletului meu înainte de sfârșit. Mărturisesc că și aceste linii le-am scris cu oarecare mâhnire. Simt că misiunea trupelor noastre din acest colț de țară va trece prin încercări tot mai amare – și cine îmi poate spune cât timp ochii mei se vor lumina privind frumusețea acestei țări scumpe mie?”

Tainica presimțire a unui deznodământ tragic, izvorâtă din conștiința că împlinirea datoriei față de țară putea presupune oricând sacrificiul suprem, l-a îndemnat să-și încredințeze carnetul cu însemnări zilnice soldatului. Anton Ilie, spre a-l da fratelui său, sublocotenentul Titus Stoika, rănit în luptele de la Jiu și aflat într-un spital din Slatina. La 23 octombrie, în timpul luptei înverșunate de pe înălțimea Spinul, poetul cădea eroic la datorie. Printr-o întâmplare fericită, același ostaș, Anton Ilie, revenind la Regimentul 1 grăniceri, a găsit lada de companie a ofițerului poet, purtând-o apoi cu sine în retragere spre Moldova... Printre lucrurile aflate în ea, erau și câteva file răzlețe conținând rândurile așternute pe hârtie în zilele dinaintea morții. Ele reprezintă nu numai ultimele pagini ale unui adevărat poem despre bravura grănicerilor, scris în tranșee, ci și o vibrantă mărturie de neclintită încredere în „izbânda de mâine”, încheiate cu îndemnul însuflețitor către „cei care vor rămâne”: „Ca mâine vom fi mulți dintre noi în odihna glorioasă a pământului. Cei care vor rămâne trebuie să rupă tăcerea ce se lasă așa de repede peste cei ce nu mai sunt. Țara în aceste clipe istorice are trebuință de asemenea amintiri sacre. Dacă toți ne-am gândi cu iubire la morții scumpi vom putea să ne înprospătăm puterile sufletelor încercate în destul acum...”

Purtând cu sine, ca pe un talisman, prin tranșeele Mărășeștilor, carnetul cu însemnări zilnice al poetului Constantin Stoika, fratele acestuia – sublocotenentul Titus Stoika – n-a avut posibilitatea să-l dea publicității pînă la terminarea războiului. Abia în 1921, în urma stăruințelor sale, Ministerul de război a aprobat fondurile necesare tipăririi manuscrisului. Apariția lui, sub titlul Însemnări din zilele de luptă, cu un cuvânt înainte de Ovid Densianu constituia un binemeritat omagiu adus memoriei lui Constantin Stoika, de la a cărui moarte eroică se împlineau cinci ani. Volumul avea însă o semnificație mult mai mare, detașându-se de toate scrierile de pînă atunci ale genului privind campania din 1916 a armatei române. Relevând „caracterul ieșit din comun” al Însemnărilor, autorul unei ample recenzii apărute în coloanele ziarului Izbânda, menționa: „Însemnări din timpul războiului s-au scris și se vor mai scrie încă și le citim cu drag pe toate, chiar și cele scrise în stilul unor cronici ori procese verbale. Din punct de vedere al istoriei sunt toate de valoare neprețuită. Însemnările lui Constantin Stoika întrec aceste cadre: cititorul găsește în fiecare șir al lor aceeași sensibilitate de adevărat poet pe care a întâlnit-o în poeziile pe care le-a publicat înainte de război... Sunt pagini care înalță pe om, îl ridică la înălțimea unor zile mari... Din fiecare pagină a volumului se desprinde dragostea nețărnută de neam și de țară. Autorul cărții a fost un erou ca eroii legendari ai trecutului... Ordinele lui din timpul campaniei nu au fost numai cele reglementare, ale unui ofițer ce-și făcea datoria, ci impulsurile sufletești ale unui om... care avea înaintea ochilor numai și numai idealul măreț pentru înfăptuirea căruia a pornit la luptă”.

Recenzate elogios în diverse ziare și reviste ale vremii, Însemnările au rupt tăcerea ce se lăsase vremelnic peste numele poetului Constantin Stoika, oferind publicului larg posibilitatea de a-l cunoaște mai bine nu numai ca erou al neamului, ci și ca un virtuos mântuitor al condeiuului.

Apreciind cartea ca pe una dintre cele mai izbutite, Mihail Dragomirescu o considera „un model în care vibrarea vieții se împreună cu vibrarea artei și este cu atât mai prețioasă cu cât viața dintr-însa este un fior din însăși viața neamului întreg”. La rândul său, Ovid Densianu arăta că „în literatura noastră Însemnările din zilele de luptă ale lui Constantin T. Stoika sunt din acelea care vor rămâne

prin remarcabile citații în care recunoaștem sufletul ostașului-erou și al scriitorului de mare talent. Prin conștiinciozitatea cu care au fost consemnate, prin simțul de care sunt însuflețite și prin lirismul când stins când larg, cuprinzător, care se desprinde din ele, aceste pagini merită să fie cunoscute și de ofițeri și de alții, alături de tot ce s-a scris mai de seamă pentru marea epopee a neamului nostru”.

Publicat așa cum a fost scris, Jurnalul și-a păstrat peste ani prospețimea, reușind să transmită cititorului de astăzi fiorul ce învăluia tranșeele, să redea atmosfera întreagă, nefalsificată a frontului, făcându-l părtaș la emoțiile și zbuciumul autorului, care a știut să fie erou între eroi, luptând până în ultimul ceas cu arma, dar și cu pana, pentru realizarea aspirațiilor de veacuri ale poporului nostru, pentru apărarea ființei sale naționale.

Șapte ani după apariția primei ediții a Însemnărilor (în 1928), când se împlinea un deceniu de la actul istoric al unirii Transilvaniei cu România, frații Cezar și Titus Stoika, având sprijinul profesorului universitar Ovid Densusianu, au publicat volumul Poezii, înmănunchind peste optzeci din cele mai reprezentative creații ale lui Constantin Stoika. Pe copertă, o liră cu coardele rupte se încrucișă cu o spadă Perpersicius a scris cu această ocazie o amplă cronică, mărturisind între altele: „Pe Constantin Stoika l-am cunoscut la universitate... Astăzi înțeleg...pentru ce se risipea cu atâta grabă într-o activitate excepțională la vârsta lui...Visurile lui, însă, cel puțin acelea pe care apucase să le mângâie și să le înfiripe în viață, strălucesc și astăzi în paginile albe, ca lespezi de marmură curată, pe care versurile lui sunt cea mai frumoasă inscripție”.

Reeditarea în anul 1973, sub îngrijirea criticului literar D. Murărașu, a volumului „Poezii”, apariția în 1974 a biografiei poetului, la care se adaugă prezenta ediție a Însemnărilor din zilele de luptă, în anul în care se împlinesc 85 de ani de la nașterea poetului și se aniversează șase decenii de la memorabila bătălie de la Mărășești, constituie cel mai frumos omagiu adus unui scriitor a cărui viață s-a încheiat în mod eroic la 24 de ani, lăsând posterității o operă ce depășește prin valoarea ei roadele acestei vârste.

